

ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

จากที่ได้อ่านมาแล้วว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา หลายฝ่ายได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน แต่เป็นการพัฒนาที่เป็นความสำเร็จด้านวัตถุเป็นใหญ่ และการพัฒนามักจะริเริ่มจากภายนอก ทำให้ประชาชนเป็นเพียง "ผู้ถูกกระทำ" หรือ "รองรับผลจากการพัฒนา" ซึ่งไม่ได้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพการแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นการสร้างลักษณะของการขาดความมั่นใจในตัวเอง และหันไปพึ่งพาพึ่งจากภายนอก และทำลายความคิดริเริ่มความกระตือรือร้น ตลอดจนความสามัคคีในหมู่ประชาชน

ดังนั้น จึงได้มีการเสนอทัศนะใหม่ในการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาแนวหนึ่งเป็นที่ยอมรับกันคือ แนวทางพัฒนาแบบที่ยึดเอาคนเป็นศูนย์กลาง และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วม¹ หมายความว่า การที่คนยากจนรวมตัวกันเอง เพื่อปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความหมายต่อชีวิตของพวกเขา ในรูปของกลุ่ม และรับผิดชอบโดยตรงต่อตัวของพวกเขาเอง เป็นความพยายามที่จะรวมตัวกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ในสถานการณ์ทางสังคมหนึ่งสถานการณ์ใด ในนามของกลุ่มหรือขบวนการใดก็ตาม ซึ่งก่อนหน้านี้ถูกกันออกจากอำนาจควบคุมเช่นว่านี้ หรืออีกนัยหนึ่ง รัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอันถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาประเทศนั้นจำต้องคิดก้าวไกลไปกว่าเฉพาะการกระจายอำนาจในการ

---

¹ Nary Racelis Hollnsteiner, Understanding People's Participation : Some Reflections and Practical Guideline, Aids to Programme UNICEF Assistance to Education, 1982.

บริหารประเทศลงไปสู่ระดับจังหวัดหรือเทศบาลหรือหน่วยย่อยอื่น ๆ ที่ต่ำลงไปจนถึงกรรมการหมู่บ้านเท่านั้น แต่จำต้องถือเป็นพันธกรณีที่จะเสริมสร้างและตอบสนองต่อความพยายามในการรวมตัวกันของประชาชนในระดับรากฐานจริง ๆ ที่พยายามปฏิบัติภารกิจ ๆ ค้ำยันในกรรมสำนักแบบวิถีกว๊าวร์ต่อสถานการณ์ที่พวกเขาเผชิญอยู่

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์² ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับทางค่านิจใจและอารมณ์ (mental and emotional involment) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำกรให้ (contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

United Nations³ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาว่า คือการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในค้ำต่าง ๆ ได้แก่

- ในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น
- ในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ โดยความสมัครใจ

Soetjipto Wisarajono⁴ ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วมของ

² นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, "กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน." ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, ทวีทองหงษ์วิวัฒน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สักคิโสภาการพิมพ์, 2527). หน้า 183-184.

³ United Nations, Popular Participation in Decision Making for Development, (New York : United Nations Publication : 1978), p.4.

⁴ Soetjipto Wisarajono, People's Participation at the Local Level, (Bangkok : Friedrich - Ebert - Stiff Tung, 1978), p. 66.

ประชาชนว่าหมายถึงการที่ให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาเป็นตัวนำของการพัฒนา และหมายถึงการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประชาชนจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา คือ

- การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา
- การจัดลำดับความสำคัญ
- การวางแผน
- การปฏิบัติตามแผน
- การให้ไ้มาซึ่งความรู้ที่จะไปสู่หลังแห่งการพัฒนา

Vitit Muntarbhorn⁵ ได้เสนอความคิดเห็นในที่ประชุมการสัมมนาระหว่างประเทศว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะ ในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ของการบริหาร และทางการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการของชุมชน

ไพรัตน์ เคะระรินทร์⁶ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การ อาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

- ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
- ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน

⁵ Vitit Muntarbhorn, "People : Focus of Development", Professional Paper From ICSW 1983 Asia & Western Pacific Regional Conference on "People : Focus of Development", Bangkok, August 21-22, 1983.

⁶ ไพรัตน์ เคะระรินทร์, "นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา" ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, หน้า 8.

- ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง
- ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย

ที่วางไว้

- ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้จากบุคคลภายนอก หรือองค์กรต่าง ๆ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

อकिन รพีพัฒน์⁷ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาเป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอก แล้วให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนที่จะคิดขึ้นมาเอง

ผู้เชี่ยวชาญในการประชุม ณ องค์การสหประชาชาติ

ได้ขยายความการมีส่วนร่วมว่าควรครอบคลุมประเด็นดังนี้⁸

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้าง โอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อการบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

⁷ ม.ร.ว.อकिन รพีพัฒน์, บทวิจารณ์ "ทำไมต้องพูดถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน : ทิศนะจากองค์กรพัฒนาเอกชน." ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (2527) : หน้า 320.

⁸ Department of International Economic and Social Affairs, United Nations, Popular Participation as a Strategy for Promoting Community-Level Action and National Development Report of the meeting of the HOC Group of Experts, held at the UN Headquarters from 22-26 May 1978. New York, United Nations, 1981, p.4.

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย
ในกรณีต่อไปนี้

2.1 การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา

2.2 การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2.3 การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายการวางแผน
และดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. เมื่อพิจารณาในแง่นี้ การมีส่วนร่วมเป็นตัวอย่างระหว่างส่วนที่ประชาชนลง
แรงและทรัพยากร เพื่อพัฒนาด้วยประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวอีก
นัยหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค
และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับ
ประโยชน์ที่ได้

การพิจารณาการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุป
ที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากโซ่ตรวนผูกพัน ให้เป็นอิสระใน
การกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังมีผู้นิยามว่า "โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วม
หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาและให้กลายเป็น
ผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการเข้าสู่ภาวะทันสมัย"

ดังนั้น จากความหมายของการมีส่วนร่วมกันนั้นโดยแท้จริงแล้วประชาชนจะ
ต้องเป็นผู้รู้ความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นว่าต้องการอะไร ยังมีปัญหาอะไรจะแก้ปัญหา
นั้นได้อย่างไร โดยต้องไม่ถูกยึดเยี่ยกการแก้ปัญหาหรือโครงการต่าง ๆ จากหน่วยราชการ
เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นย่อมมีวัฒนธรรม หรือสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน โครงการใดโครงการ
หนึ่งย่อมจะเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน แต่การจะเปลี่ยนทัศนคติของประชาชน
เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมแค่เพียงฝ่ายเดียวย่อมไม่ได้ผล
เนื่องจากราชการมักจะต้องการขยายผลงานกันปริมาณ ขยายหมู่บ้านปฏิบัติการมากกว่า
เน้นคุณภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง โดยเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการก็ถูก
บีบบังคับโดยนโยบาย หรือโดยงบประมาณเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางปริมาณเป็นหลัก ดังนั้น

หากต้องการให้ผลในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นอย่างจริงก็จำเป็นจะต้องปรับ
นโยบายการทำงานของราชการ

หลักการและแนวทางการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ⁹

1. ต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม หากกิจกรรมที่นำไปให้ประชาชนเป็นเรื่องใหม่ก็ต้องใช้เวลาในการกระตุ้น เร่งเร้าความสนใจ ให้ความรู้ ให้ความเข้าใจจนประชาชนยอมรับความจำเป็น และมีประโยชน์ในการที่จัดทำกิจกรรมเหล่านั้น

2. กิจกรรมต้องดำเนินการในลักษณะกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม ปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมที่เห็นแก่ส่วนรวม ท่างานเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

3. แนวทางการพัฒนาในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชนที่รับดำเนินการ คือไปโดยไม่ต้องพึ่งพาทายนอก โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกต้องไม่ทุ่มเทในลักษณะการให้เปล่าโดยสิ้นเชิง ต้องทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกเป็นเจ้าของกิจกรรมและต้องสามารถทำต่อไปเองได้ เมื่อการช่วยเหลือจากภายนอกสิ้นสุดลง การช่วยตนเองและการพึ่งตนเอง เป็นหลักสำคัญที่ต้อง เริ่มตั้งแต่ต้น

4. กิจกรรมพัฒนาที่นำเข้าไปในชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ความพร้อมรับของชุมชน ซึ่งหมายรวมทั้งการใช้ทรัพยากร การสอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน

5. การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชน ซึ่งหมายถึง ผู้นำตามธรรมชาติ ที่ชาวบ้านเคารพนับถือผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากทางราชการ เพื่อเป็นผู้บุกเบิกชักนำชาวบ้านต่อไป ผู้นำชุมชนโดยทั่วไปจะสามารถปรับทัศนคติและการ

---

⁹ ไพร่พันธ์ เกษะรินทร์, "นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ยุทธศาสตร์การพัฒนา" ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, หน้า 8.

ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ได้เร็วกว่า และเป็นผู้ที่ชาวบ้านมีศรัทธาในตัวอยู่แล้ว การเริ่มต้นจากผู้นำจึงไปได้เร็วกว่าและได้รับการยอมรับมากกว่าประชาชนทั่วไป

6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น กล่าวคือร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุปัญหา ร่วมปรึกษาหารือทางแก้ไขปัญหา ร่วมการตัดสินใจ ร่วมการวางแผนงาน ร่วมการปฏิบัติงาน ร่วมการติดตามผลงาน จนถึงขั้นการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

1. การเผยแพร่ความคิด จะต้องนำปัญหาหรือสิ่งใหม่ที่ประชาชนต้องการจัดทำไปหารือ ทำความเข้าใจกับองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านเพื่อแพร่ความคิด ฟังความคิดเห็นจากประชาชน และรับการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้อง จึงตัดสินใจว่าควรทำในขั้นตอนต่อไปหรือไม่

2. การแสวงหาข้อเท็จจริง เมื่อความคิดได้มีการแพร่ขยายและได้รับความสนใจในเบื้องต้นแล้ว นักพัฒนาจะต้องร่วมกับองค์กรประชาชนศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงความเป็นไปได้ แนวทางดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อจะได้พิจารณาร่วมกันในชั้นรายละเอียด ในขั้นนี้ควรมอบหน้าที่ตัดสินใจให้องค์กรประชาชนนักพัฒนาไม่ควรไปตัดสินใจแทน

3. การวางโครงการ หลังจากองค์กรของประชาชนตัดสินใจว่าต้องการทำกิจกรรมหรือโครงการที่น่าเสนอแล้ว การเตรียมโครงการในรายละเอียด เช่น ขนาดและปริมาณงาน เป้าหมาย แหล่งวัสดุ ฯลฯ เป็นหน้าที่ของนักพัฒนาต้องช่วยชี้แนะองค์กรประชาชนในการคำนวณ การหาผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นมาแนะนำ ออกตรวจสอบพื้นที่ดำเนินงาน รวมทั้งการออกแบบหรือเขียนโครงการเพื่อเสนอต่อที่ประชุมในระดับต่าง ๆ

4. การปฏิบัติตามโครงการ โครงการที่ตกลงกันได้โดยไม่ต้องอาศัยการช่วยเหลือจากภายนอกหรือการอนุมัติจากทางราชการ องค์กรของประชาชนจะลงมือทำงานร่วมกับชาวบ้านตามแผนงานที่ตกลงไว้ หากเป็นโครงการที่ต้องการความช่วยเหลือจากภายนอกต้องส่งไปตามลำดับเพื่อขอรับการช่วยเหลือต่อไป และส่วนใหญ่มักไม่เป็นไปตามที่ขอ จึงต้องมีการประชุมหารือในชั้นปฏิบัติอีกครั้ง เมื่อโครงการได้รับอนุมัติ

5. การติดตามผล องค์กรของประชาชนต้องทำหน้าที่นี้เพราะ เป็นคนอยู่ใน

หมู่บ้าน นักพัฒนาจะร่วมกับประชาชนวางขั้นตอนการนิเทศตามผลการปฏิบัติงาน กรรมการ หรือสมาชิกองค์การประชาชนต้องคอยดูแลปัญหา ข้อขัดข้องที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่าง การดำเนินงานจะได้แก้ไขได้ทันที่ รวมไปถึงการวางขั้นตอนการทำโครงการต่อเนื่อง และการบำรุงรักษาในโครงการสามารถใช้การได้ตลอดไปด้วย

ปรัชญา เวสารัชช์¹⁰ ยังได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ขึ้นอยู่กับข้อสมมุติอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ในแต่ละสังคมซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมาก และต้องพึ่งพาอาศัยกันใกล้ชิด เพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาร่วมกันนั้น มนุษย์มีทรัพยากรสำคัญและมีพลังผลักดันให้กิจกรรม การพัฒนาประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้โดยมนุษย์มีทรัพยากรส่วนตัว (ได้แก่ พลังกาย พลังใจ พลังความคิด พลังความสามารถอื่น ๆ) และทรัพยากรภายนอกซึ่งตนเป็นเจ้าของ (ได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทอง และวัตถุ เครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ) การระดมพลังทรัพยากร มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาย่อมทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จได้ ในแง่นี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นส่วนนำทรัพยากร เข้า (input) สนับสนุนการพัฒนา หากปราศจากพลังส่วนนี้แล้ว การพัฒนาย่อมเป็นไป อย่างย่อหย่อนหรือต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอก (เช่น ทรัพยากรของรัฐ) จำนวนมากจน เกินกำลังความสามารถในการดำเนินการได้ทั่วถึง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน พิจารณาจากแง่มุมของการระดมทรัพยากร จึงอาจถือเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนา

2. การพัฒนาใด ๆ ก็ตาม ในลักษณะที่เป็นการให้ฝ่ายเดียว โดยผู้รับมิได้ ร่วมใช้ความพยายามย่อมไม่มีความจริงยั่งยืน เพราะผู้รับมิได้รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของผูกพัน กับกิจกรรมการพัฒนานั้น ข้อสมมุตินี้พิจารณาว่าการมีส่วนร่วมเท่านั้นที่จะทำให้ผู้ร่วมมีพันธะ ทางการเมืองที่จะดำเนินกิจกรรมให้ลุล่วง และปกป้องรักษาผลที่เกิดจากกิจกรรมดังกล่าว การ มีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นมาตรการสำคัญที่ช่วยประกันความต่อเนื่องของการพัฒนา

¹⁰ ปรัชญา เวสารัชช์, รายงานการวิจัย "การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการ เพื่อพัฒนาชนบท, สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528, หน้า 5.

ในแต่ละสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็ก เช่น ชุมชน
ชนบทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นลักษณะปกติธรรมดา ทั้งนี้เพราะ
สังคมดังกล่าวเป็นสังคมที่มีความใกล้ชิด สมาชิกในสังคมมีความรู้จักคุ้นเคยกันสูง มีลักษณะ
ใช้ชีวิตเฉพาะตนน้อยและสนใจกิจกรรมทางสังคมสูงนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นกิจกรรมซึ่ง
ตอบสนองความต้องการร่วมกันทางสังคมของสมาชิกได้เป็นอย่างดี

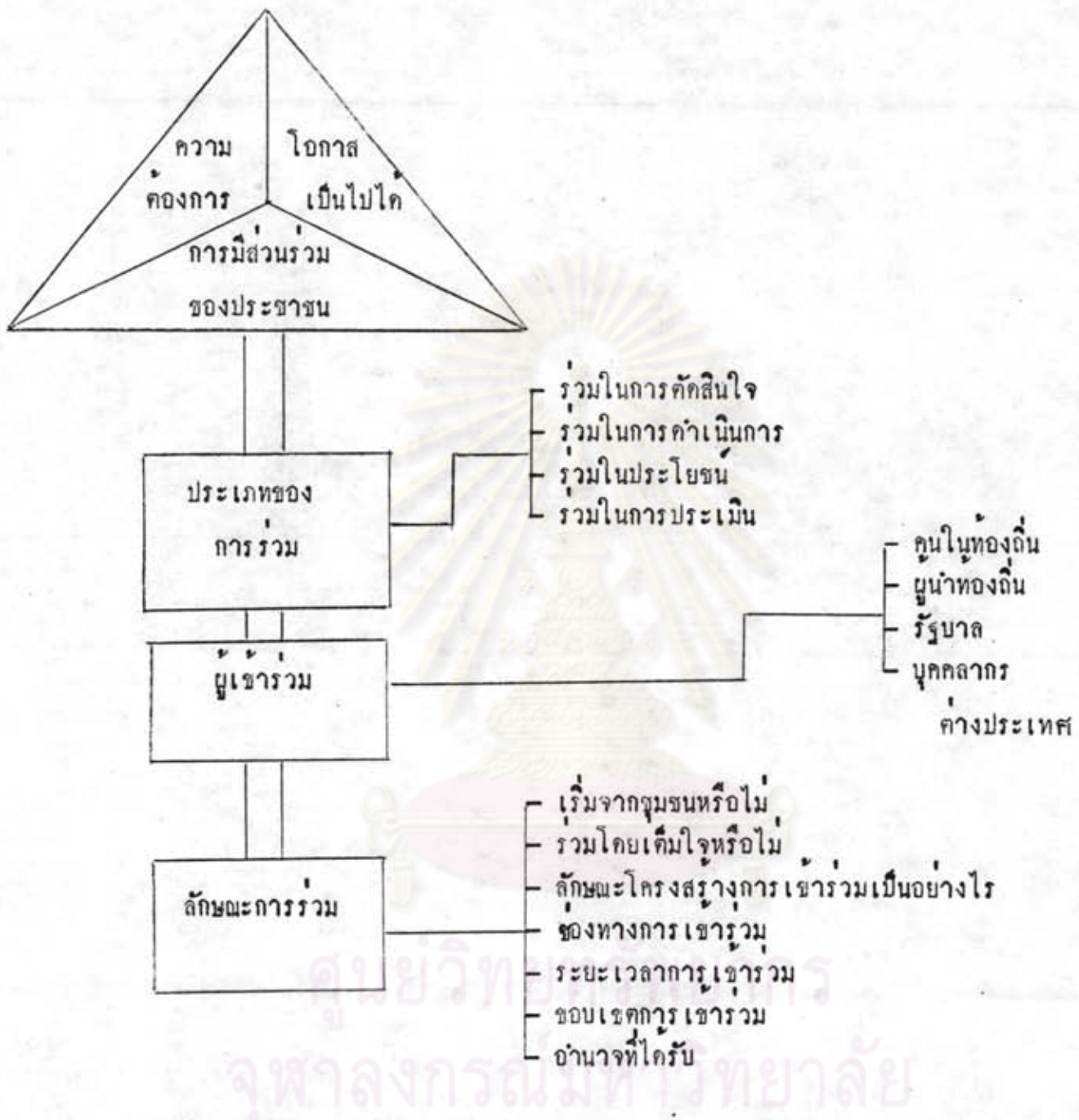
ในสังคมเล็กเช่นสังคมชนบทไทย ซึ่งประชาชนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันดี มี
กิจกรรมร่วมกันที่อาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น ร่วมกิจกรรมทางสังคม กิจกรรม
ทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางการเมืองและความมั่นคง กิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย หรือ
กิจกรรมอื่นในการดำรงชีวิต

3. การมีส่วนร่วมเป็นธรรมชาติทางสังคมของมนุษย์ ข้อสมมุตินี้ พิจารณาว่า
มนุษย์โดยทั่วไปเป็นสัตว์สังคม มีแนวโน้มที่จะสนใจร่วมดำเนินการกิจกรรมกับสมาชิกอื่น ๆ ใน
สังคม หรือชุมชนใกล้ชิดอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนซึ่งมิได้ถูกบีบเค้นให้ห่างไกล
จากสภาพธรรมชาติอย่างมาก เช่น ชุมชนเมือง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรม
ต่าง ๆ จึงเป็นการแสดงออกตามธรรมชาติโดยปกติของมนุษย์มิใช่เป็นการเป็นลักษณะพฤติกรรม
ของมนุษย์แต่อย่างใด การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนานั้น นอกจาก
ปลดปล่อยพลังของมนุษย์ให้ร่วมกันดำเนินการตามเป้าหมายเพื่อประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยัง
เป็นการส่งเสริมภาวะธรรมชาติมนุษย์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย

นอกเหนือจากข้อสมมุติดังกล่าวทั้งสามแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
พัฒนายังเป็นสิ่งจำเป็นในการประสานโครงการพัฒนาให้ตรงกับสภาพความต้องการของ
ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ดังมีผู้กล่าวว่า "ถ้าจะให้การเปลี่ยนแปลง
โดยมีการวางแผนล่วงหน้าสามารถปรับเข้ากับสภาพท้องถิ่นแล้ว คนในท้องถิ่นเองควรมี
บทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจและแผนซึ่งกระทบชีวิตของพวกเขา ทั้งนี้เพราะเราไม่รู้ระบบ
เค็มซึ่งนักพัฒนามุ่งเปลี่ยนผู้วางแผนระดับท้องถิ่นต้องช่วยในการบรรยายและวิเคราะห์สภาพ
แวดล้อมในชนบทซึ่งจะต้องถูกพัฒนา" ในแง่นี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเชื่อให้
ประชาชนมีโอกาสแสดงความต้องการในข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและปัญหา รวมทั้งอาจ
ช่วยเสนอแนะรูปร่างที่เป็นไปได้ในการคลี่คลายปัญหา

นอกจากความหมายและคำจำกัดความของคำว่า การมีส่วนร่วมแล้วก็ควรที่จะ
ได้พิจารณาการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมซึ่งมีผู้เสนอไว้ดังนี้

กรอบการวิเคราะห์ของวิฑิต 11

11

Vitit muntarbhorn People : Focus of Development. Notes on the Theme Professional Papers, International Council on Social Welfare. 1983, Conference on People : Focus of Development. August 21-26, 1983, Bangkok, p. 15.

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชน น่าจะหมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร และ ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตาม ความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม และได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของ การตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนอย่าง เป็นตัวของตัวเอง

จากแนวความคิดเหล่านี้จะใช้เป็นกรอบในการพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินการกองทุนพัฒนาชนบท ระบุอำเภอบ้าง โดยจะพิจารณาถึงประเภทของการ เข้าร่วมผู้ที่เข้าร่วมและลักษณะการร่วม

การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ปัญหาในการพัฒนาทางการเมืองของไทย ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีอยู่หลายประการ ซึ่งมีผลให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามี ส่วนร่วมทางการเมือง คือ ประการแรก วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนไม่ สอดคล้องกับอุดมการณ์และวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย คือประชาชนยังขาดความ กระตือรือร้น ประการที่สอง ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ทาง การเมือง และอีกประการหนึ่ง พรรคการเมืองยังไม่เข้มแข็งพอทำให้พรรคการเมือง ล้มลุกคลุกคลาน แต่อย่างไรก็ตามนโยบายของรัฐบาลก็ได้พยายามที่จะให้ประชาชนได้มี ส่วนร่วมทางการเมือง โดยการฝึกฝนการมีส่วนร่วมในการเมืองในระดับท้องถิ่น เช่น จัด การปกครองแบบสุขาภิบาลหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ที่มุ่งหวังที่จะให้ประชาชนได้ มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากตัวบทกฎหมายหรือโครงสร้างขององค์การ แต่เมื่อ พิจารณาตามความเป็นจริงแล้วประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงหรือไม่ ก็จำเป็นต้อง ศึกษาต่อไป แต่ในส่วนนี้จะได้ศึกษาถึงความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและปัจจัยอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นความหมายที่กว้างมาก

เนื่องจากครอบคลุมถึงกิจกรรมทุกชนิดที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพลเมืองกับสถาบันทางการเมืองภายในรัฐ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย เช่น

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมที่ทำโดยใจสมัครของแต่ละบุคคล ในทางการเมือง รวมตลอดถึงการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มทางการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ สถาบันทางการเมือง อีกทั้งกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมือง หรือร่วมชุมนุมเพื่อรับฟังเหตุการณ์ความเป็นไปทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ของทางราชการ หรือสมาชิกทางการเมืองนั้น ¹²

Geraint Parry กล่าวว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมร่วมกับผู้อื่นในกิจกรรมทางการเมือง ¹³

Myron Weiner ได้รวบรวมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่นักรัฐศาสตร์ได้ให้ไว้ 10 ความหมาย ดังนี้

1. การกระทำที่สนับสนุนหรือเรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศ
2. ความพยายามที่สำเร็จลุลในการใช้อิทธิพลต่อการปฏิบัติการของรัฐบาล หรือในการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
3. การกระทำที่ถูกตั้งคำถามกฎหมาย และได้รับการรับรองว่าชอบธรรม
4. การกระทำที่มีตัวแทน (representation)

¹² Geoffrey K. Roberts, A Dictionary of Political Analysis (Great Britain : London, 1971), p. 145.

¹³ Geraint Parry (ed.), "The Idea of Political Participation," Participation in Politics (Manchester : Manchester University Press, 1972), p.3.

5. ความหมายที่ว่าจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเพราะรู้สึกว่าการเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ทำให้เกิดผลอะไรขึ้นมา
6. ความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือเป็นพวกที่กระตือรือร้นที่จะทำ
7. การกระทำที่ต่อเนื่องอย่างคงเส้นคงวา ซึ่งอาจเป็นการจัดการอย่างเป็นสถาบัน หรือกระทำการในลักษณะที่ปะทุขึ้นทันทีทันใด เช่น ก่อการจลาจล
8. การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง มุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ หรือเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการกระทำต่าง ๆ ของหน่วยราชการ
9. การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลต่อการเมือง ระดับชาติเท่านั้น
10. การกระทำที่เป็น "การกระทำทางการเมือง"¹⁴

จากความหมายทั้ง 10 Myron Weiner ได้นำมาสรุปว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำโดยสมัครใจใด ๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์การหรือไม่ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมุ่งที่จะไปมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ตามความหมายข้างต้นนี้ ไวน์เนอร์ เน้นว่า "การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง" จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสามประการ คือ มีการกระทำ เป็นไปโดยสมัครใจ และมีการเลือก จะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้

Norman H. Nie และ Sidney Verba¹⁵ ได้อธิบายความหมายของ "การมีส่วนร่วมทางการเมือง" ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ "กิจกรรมต่าง ๆ

¹⁴ Myron Weiner, Crises and Sequences in Political Development. (Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1971), pp.161-163.

¹⁵ Norman H. Nie and Sidney Verba, "Political Participation," in Handbook of Political Science : Non Government Politics ed. Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby (Reading Mass : Addison Wesley Publishing Co., 1975), p.1.

ที่ถูกต้องตามกฎหมายของประชาชนซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยตรง มากหรือน้อยในการมีอิทธิพลต่อการเลือกของเจ้าหน้าที่รัฐบาล หรือการกระทำที่กำลังดำเนินการอยู่ของเจ้าหน้าที่" โดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมของพลเมือง เฉพาะบุคคล รวมทั้งผู้ที่เฉื่อยชาต่อกฎเกณฑ์ แต่เขามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอาชีพ ซึ่งรวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐบาล เจ้าหน้าที่พรรคการเมือง และพวกหัวคะแนน
2. เป็นกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล
3. การเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองโดยการกระทำกิจกรรมซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความเห็นนี้เป็นการกระทำกิจกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น

Huntington และ Dominguez¹⁶ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง "กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยการกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในทางรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าว หรือกดดันรัฐบาล การประท้วง การใช้กำลังรุนแรง"

นักวิชาการของไทยได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้เช่นกัน เช่น

จรูญ สุภาพ¹⁷ มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมี

¹⁶ สุจิต บุญบงการ "การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับประสิทธิภาพทางการเมืองของไทย" การพัฒนาประเทศ จรูญ สุภาพ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 42.

¹⁷ จรูญ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 333.

ส่วนที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล และในทางการเมือง หรือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล เช่น การเข้าเป็น รัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล หรือการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

ทิพาพร พิมพ์สุทธิ¹⁸ เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (activity) ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล การมีส่วนร่วมจะมาจากแต่ละบุคคลโดยตรง ต่อการตัดสินใจของรัฐบาล เรียกว่า "การมีส่วนร่วมโดยตนเอง" และการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางอ้อม นอกเหนือจากแต่ละบุคคลโดยตรงแล้ว เรียกว่า "การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม" (mobilized participation)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมทั้งปวงของประชาชน ซึ่งต้องการมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและการเมือง โดยมีอยู่ในทุกระดับของสังคมคือ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพราะเรื่องการเมืองไม่ได้จำกัดวงอยู่ในเฉพาะวงการ รัฐบาลระดับชาติเท่านั้น และการกระทำนั้นอาจเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้

ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ดังที่กล่าวแล้วว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้จำกัดวงเฉพาะการเมือง ในระดับชาติเท่านั้น แต่ในระดับท้องถิ่นก็ต้องการการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชนด้วย ดังนั้นขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงกว้างขวางมาก

James David Barber¹⁹ ได้แบ่งขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็น 2 ลักษณะ คือ

¹⁸ ทิพาพร พิมพ์สุทธิ, พัฒนาทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2521), หน้า 204-205.

¹⁹ James David Barber, Citizen Politics (Chicago : Marham Publishing Company, 1972), p.3.

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง เช่น บริหารงาน กำหนดนโยบายและตัดสินใจในการดำเนินงานด้วยตนเอง
2. การมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม แต่มิได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองโดยตรง โดยการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกตั้งโดยเสรี แต่กำหนดกลไกเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามาควบคุมติดตามความเคลื่อนไหวของฝ่ายผู้ปกครอง เพื่อให้การปกครองเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

นอกจากนั้น Milbrath ได้จำแนกรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบ คือ²⁰

1. การเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่แยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันกับความรักชาติ ซึ่งแสดงออกโดยการเคารพธงชาติ การเสียภาษี การเคารพกฎหมาย การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อระบบมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตน ที่มีต่อระบบการเมือง จึงเห็นว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เชื่อได้ยากกว่าทำให้เกิดความแตกต่างที่สำคัญคือผลผลิตทางการเมือง เนื่องจากบุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกในบรรทัดฐานของสังคม และวิถีการดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน นอกจากนี้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็ไม่ต้องการสื่อข่าวสารและแรงจูงใจมากเหมือนกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ

2. การเป็นเจ้าของหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างกาเลือกตั้งและในการเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียง บริจาคเงิน

²⁰

Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why People Involved in Politics, (Chicago : Rand McNally & Company, 1966), p.12-16.

ช่วยเหลือพรรคหรือผู้สมัคร ชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียง เข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง พยายามชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนชอบ การลงสมัครรับเลือกตั้งและการร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ขั้นต้นระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ แต่ผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้มีน้อยมาก เนื่องจากการเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวต้องอาศัยความตื่นตัวและสนใจอย่างแท้จริง

3. เป็นผู้มีบทบาทในชุมชน ชอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่ การรวมกันขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคม การทำงานร่วมกับกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์การที่มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการสาธารณะอื่น ๆ และติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม ผู้มีบทบาทในชุมชนมีลักษณะคล้ายกับเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่พรรคหาเสียงในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูงและมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชนเช่นเดียวกัน ที่แตกต่างกันคือ ผู้มีบทบาทในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับพรรคและการรณรงค์หาเสียงน้อยกว่าผู้มีบทบาทในพรรคการเมือง

4. มีการติดต่อกับทางราชการ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องภาษีโรงเรือน การทำถนน การตรวจสอบความมั่นคงทางสังคม การมีส่วนร่วมแบบนี้มีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเองเท่านั้น

5. เป็นผู้ประท้วง ชอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ก็คือ การเข้าร่วมเดินขบวนความอดทน หรือก่อให้เกิดการจลาจล เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง ประท้วงอย่างแข็งขัน และเปิดเผยต่อสาธารณชน ถ้ารัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม การเอาใจใส่กับการชุมนุมประท้วงเข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรัฐบาล และการปฏิเสธ การยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6. เป็นผู้สื่อข่าว ชอบเขตของกิจกรรม คือ การเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง การส่งจดหมายสนับสนุนผู้นำเมื่อเขาทำดี การเข้าร่วมแก้ปัญหาการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อยู่อาศัย การให้ความสนใจกับทางราชการ การเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กิจกรรมแต่ละอย่างต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันภายในชุมชน ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของผู้สื่อข่าวนี้ มักเป็นพวกที่มีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมาก และมีความสนใจ

การเมืองมากด้วย ผู้สื่อข่าวทางการเมืองจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่าพวกเจ้าหน้าที่พรรคหรือผู้รักชาติ แต่ก็จะไม่แสดงออกด้วยกิจกรรมการประท้วง

นอกจากชอบเขตกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ยังสามารถจับลำคัมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดังนี้

แสดงระดับที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย²¹

5	ผู้มีตำแหน่งทางการเมือง (เช่น ประธานาธิบดี หรือนายกรัฐมนตรี) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกเทศมนตรี
4	ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (บางคนอาจได้ บางคนสมัครแล้วอาจจะไม่ได้)
3	ช่วยโฆษณาหาเสียง (เช่น ช่วยแจกใบปลิว ช่วยวางแผนเลือกตั้ง)
2	การร่วมโดยอ้อม (เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ ฎโทรทัศน์เกี่ยวกับการเมือง ฎปัญหาการเมือง)
1	ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
0	ไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไม่รู้ความเป็นไปทางการเมือง

ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะได้นำมาสร้างคำถามเพื่อสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารโครงการ เพื่อวิจัยต่อไป

21

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 110.

จากแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการมีส่วนร่วมทางการเมือง สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมายถึงการที่ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยไม่ถูกยักเยียดการแก้ปัญหาหรือโครงการต่าง ๆ โดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งขั้นตอนของการแก้ปัญหาจะต้องเริ่มจากการร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหาของชุมชน ร่วมคิดหารูปแบบเพื่อแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรอันจำกัดในการแก้ปัญหา ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานที่วางไว้ ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมของชุมชน

และนอกจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแล้ว ยังจะได้ศึกษาว่าคณะกรรมการบริหารโครงการ เป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองหรือไม่ โดยสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงกิจกรรมที่พึงประสงค์ของประชาชน ซึ่งต้องการมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและการเมือง โดยมีอยู่ในทุกระดับของสังคม คือทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เพราะเรื่องการเมืองไม่ได้จำกัดวงอยู่ในเฉพาะวงการรัฐบาลระดับชาติเท่านั้น และการกระทำนั้นอาจเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้ และจะได้พิจารณาถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่ามีอยู่ในระดับใด.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย